

Sotilaallinen ja poliittinen puhdistus

Marko Tikka: Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. Helsinki, 2004, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 471 s.

■ Marko Tikka on asettanut väitöskirjassaan pääkysymykseen sen selvittämisen, mistä Suomen sisällissotaan 1918 liittyvässä punaisessa ja valkoisessa terrorissa oli oikeastaan kyse. Aihe on edelleen arka ja tutkijansa vahvoille yhteiskunnallisille paineille altistava. Sotasurmaprojektin tietojen mukaan kuoli sotatoimien ulkopuolella punaisten harjoittaman terrorin uhreina 1 400 ja valkoisten 7 300 ihmistä. (Sodassa menehtyi kaikkiaan runsaat 36 000 ihmistä, näistä vaajaat 12 000 valkoisten vankileireillä.) Aihetta on sivuttu monissa tutkimuksissa, mutta perusteellisimmin sitä on käsitellyt Jaakko Paavolainen teoksissaan punaisesta ja valkoisesta terrorista vuosilta 1966 ja 1967. Paavolainen kartoitti varsin tarkkaan kyseisten veritekojen määrän, ajallisen jakautumisen ja uhrien sosiaalisen rakenteen. Hän selitti terroria viittaamalla paitsi uhrien sosiaalijakautumissa näyttäytyviin rakenteellisiin tekijöihin myös itsessään äärimmäisen poikkeuksellisen sisällissotatilanteen tuottamiin tunnereaktioihin, jotka johtivat koston kierteseen.

Toisin kuin vielä kirjassa *Koston kevät* (1999, Marko Tikka toinen tekijöistä) Marko Tikka hylkää vihaan, koston ja ylipäättään tunnereaktioihin nojautuvat tulkinnat ja lähtee etsimään rintamantakaiseen väkivaltaan selitystä juuri päinvastaiselta suunnalta: rationaalista sodan voittamiseen tähtäävästä pyrkimyksestä. Tikka katsoo, että tunnetekijöihin vetoavat selitykset ovat tutkimukselliseen analyysiin soveltumattomia. Hän näkee niissä myös konsensushakuisuutta, sovittavan piirteen etsimistä – ilmeisesti lähtien käsityksestä, että hänen oma tulkintansa on vastaavasta vapaa. Tikka päätyy siihen, että itse asiassa ei ollut olemassakaan sotilaallisen tarpeen ylittävää väkivaltaa muuten kuin joidenkin poikkeusyksilöiden harjoittamana. Jako sotilaallisesti välttämättömään ja sotilaallisesti tarpeettomaan väkivaltaan on hänestä perusteeton. Tikan katsannossa harjoitettu väkivalta kaikkine julmuuksineen ja raakuuksineen oli rationaalista sodankäyntiin liittyvää toimintaa, sellaista ”rankaisutoimintaa”, joka tähtäsi yksinomaan oman puolen voittoon meneillään olevassa sisäisessä aseellisessa kamppailussa. Tästä näkökulmasta katsoen hän pitää käsitettä terrori aiheeseen soveltumattomana mutta viljelee sitä itsekin sen vakiintuneen käytön vuoksi.

Tulkinta kattaa sodan molemmat leirit. Punaisten harjoittamasta terrorista Marko Tikka toteaa yhteenvetona (s. 108): ”Väkivalta oli alusta alkaen organisoitua ja ylhäältä johdettua, sisällissodan näkökulmasta rationaalista toi-

mintaa.” Valkoisten osalta sama käsitys toistetaan. ”Valkoisen armeijan rankaisutoimet korostivat johdonmukaisesti rankaisun luonnetta sota-toimena tai vähintäänkin osana sota-toimea. Vihollisen hallussa oleva alue avointen taistelujen päätyttyä otettiin haltuun järjestelmällisillä repressiotoimilla” (s. 212). Esimerkiksi Varkauden kuulut teloitukset, joihin viitataan edempänä, olivat (s. 240) Tikan luokittelussa ”sotatoimi, ei jälkinäytös”. Yhteenvedossa todetaan (s. 382) tiivistäen ja tunnetekijät poissulkien, ”että [valkoisten] rankaisutoimet tapahtuivat rationaalisesti, ne eivät olleet hallitsematonta kosta”. Tätä käsitystään hän tukee päätelmällään, jonka mukaan punaisella terrorilla ei ollut merkitystä valkoisten rankaisutoimissa.

Väitöskirjan täsmällisenä kohteena ovat kenttäoikeudet. Tikka on määritellyt kenttäoikeuksiksi käytännössä kaikki ne elimet, jotka suorittivat vankien kuulusteluja, olivatpa nämä sitten suojeluskuntien esikuntia, vallankumousoikeuksia tai lainoppineen henkilön johtamia, kenttäoikeuden nimeä käyttäviä elimiä. Menettely on ongelmallista elinten toisistaan poikkeavan luonteen ja koostumuksen vuoksi mutta perusteltua siltä kannalta, että kaikki ne antoivat seuraamussuosituksia, vapauttavia tai langettavia. Annetut suositukset varsin suurella todennäköisyydellä myös toteutuivat.

Tarkastelun ulkopuolelle jäävät ne seuraamukset, joita eivät edeltäneet kirjalliseen dokumenttiin johtaneet kuu-

lustelut tai tutkinnat. Kirjan alaotsikko (välittömät rankaisutoimet) johtaa siis näiltä osin helposti virhepäätelmiin. Tällaisia kenttäoikeuksien toimintaa edeltäneitä seuraamuksia oli varsin runsaasti. Myöhempiin punaisiin luettavat yksittäiset ja organisoitumattomat väkivallantekijät surmasivat noin 50 henkilöä jo ennen sodan alkua. Suinulan 17 valkoisen kuolemaan johtanutta verilöylyä 31.1. ei edeltänyt mikään kenttätuomioistuimeen päätökseen rajoitetussakaan mielessä rinnastettava ratkaisu. Valkoiset noudattivat vastaavaa menettelyä jokseenkin säännöllisesti aina heti valtauksen tapahduttua. Varkaudessa paikalliset valkoiset valitsivat ohi marssitetuista antautuneista ne, jotka heistä joka kymmenennen miehen ”lähellä” olivat pahamaineisimpia. (Joka kymmenennen miehen teloittaminen rangaistuksena kapinasta on peräisin vuoden 1734 laista.) Asianomainen otettiin välittömästi ulos rivistä ja ammuttiin. Tampereella ja Viipurissa asetta kantaneet venäläiset, johtajat ja kiihottajat ammuttiin valtauksen yhteydessä ilman sen kummempia kuulusteluja. Menettelyn muodollisena perusteena voitiin haluttaessa käyttää valkoisille 25.2. annettua ylipäällikön allekirjoittamaa ohjetta, jonka mukaan aseensa laskenut kapinallinen voitiin ottaa vangiksi päällikön harkinnan mukaan. Itse asiassa Tikan tutkimuksessa on siis kyse kuulustelujen jälkeen toteutuneista, ei välittömistä seuraamuksista, niin kuin kirjan alaotsikko antaa ymmärtää. Kuulustelut taas tulivat vuoroon vasta valtaukseseen liitty-

vän, enemmän tai vähemmän kontrolloimattoman reagoinnin päätyttyä.

Seuraamuksista on tietoja kertovissa lähteissä, mutta Tikka ei ole juuri käyttänyt niitä niiden vaatiman runsaan työmäärän vuoksi. Ratkaisu on hyväksyttävä. Tutkimuksen päälähteinä ovat valtiorikosoi-keuksien aktit Kansallisarkistossa ja suojeluskuntien pöytäkirjat Sota-arkistossa. Sotasurmaprojektin tietokanta ja sen keräämät arkistotiedot ovat niin ikään keskeisiä. Koska sotasurmaprojektin tietokanta sisältää nimet, voidaan lähteissä esille tulleiden henkilöiden lopullinen kohtalo tarkistaa siitä. Punaisen puolen osalta Tikan on ollut tyytyminen pääsääntöisesti toisenkäden lähteisiin. Paikkakuntaver-tilu on varsin laaja (Kemi, Raahe, Hyvinkää, Hämeenlinna, Lappeenranta, Vihti, Luumäki, Virolahti, Uusikirkko ja erityisesti Viipuri sekä osittain Varkaus ja Värtsilä). Merkittävänä ansiona on mainittava, että Marko Tikka on perehtynyt alkuperäisiin, vaikeasti esille kaivettaviin kuulustelu- ja tuomiodokumentteihin perusteellisemmin kuin kukaan toinen tutkija ennen häntä.

Lähde pohjaa on pidettävä kohtuusmittapuulla riittävänä. Aivan samaa ei voida sanoa lähdekritiikistä. Teoksessa ei ole pohdittu kysymystä, miten säilyneet pöytäkirjat kenties eroavat niistä pöytäkirjoista, joita ei syystä tai toisesta jätetty arkistoitavaksi. Sellaisillakin paikkakunnilla (esim. Hämeenlinna), joista pöytäkirja on tallella, ammuttiin huomattavia määriä ihmisiä, joiden nimiä ei joko lainkaan esiinny

pöytäkirjoissa tai joiden osalta ei ole merkitty seuraamus-suositusta. Erittäin varteenotettava on mahdollisuus, jonka tekijä itsekkin mainitsee (s. 18): ”Asiakirjat osoittavat myös sen, että niin suojeluskunnat kuin sotajoukkojen asettamat oikeudet pyrkivät määrittelemään henkilön teot ja rangaistuksen järjestelmällisesti, voidakseen tarvittaessa myöhemmin perustella ratkaisunsa.” Toisin sanoen tuomion todellinen syy on saatettu jättää pöytäkirjassa ilmoittamatta. Tämä merkitsee sitä, että säilyneisiin pöytäkirjoihin on voinut syöttyä vain näennäistä yhdenmukaisuutta ja rationaalisuutta, sellaista, joka ei vastaa todellisuutta.

Tekijä kuitenkin arvioi pöytäkirjojen lähdearvon erittäin korkeaksi. Hän korottaa ne ajan alioikeuksien tutkinnan tasolle ja jopa niistä ylikin todetessaan, että ne esimerkiksi suullisen käsittelyn nojalla jo toteuttivat niitä pyrkimyksiä, joita siviilituomioistuimissa vasta tavoiteltiin. Aineisto it-sessään on kovin suppeaa ja ylimalkaista, mutta väittelijän mukaan se ei horjuta tätä päätelmää. ”Sisällissodan kenttäoikeuksissa tämä käytäntö – pöytäkirjojen ylimalkaisuus – ei siis edustanut sekään mieli-valtaa, vaan omalla tavallaan heijasteli niitä ajatuksia, joita oikeudenkäytön uudistamisesta oli tuolloin olemassa (s. 376).” Toisaalla (s. 327) todetaan: ”Pöytäkirjat laadittiin usein huolellisesti, käyttäen hyväksi kaikkia mahdollisia käsillä olevia tietolähteitä.” Niinpä sitten Tikan mukaan (s. 266) ”vain hyvin pieni osa surmatuista on asetettavissa

Viipurissa, kuten muuallakaan sattumanvaraisen terrorin syyksi”. Tuomiot osuivat kohdalleen, mielivalta ja sattumanvaraisuus väistyivät (s. 291).

Näkemys oikeusvarmuuden korkeanasteisesta toteutumisesta kenttäoikeuksissa ei vaihuta erityisen perustellulta. Niiden työskentely ei ollut julkista, syytettyjen ei sallittu siviililainkäytössä noudatetulla tavalla puolustautua eikä tuomioista voinut valittaa. Todistajina kuultujen osuus oli vain puolitoista prosenttia kuulustelluista. Suurin merkitys seuraamusta harkittaessa oli paitisi kuulustelijain omalla tuntemuksella tutkinnan alaisista henkilöistä erilaisilla kirjallisilla, suullisilla, puhelimitse saaduilla tai toisten syytettyjen antamilla lausunnoilla. Niiden totuusarvoa ei kukaan ulkopuolinen kontrolloinut. Kun tekijä päätyy (s. 328) siihen, että kaikista kuulustelluista 3/4 oli ”osallistunut tavalla tai toisella vallankumoukselliseen toimintaan”, tähän olisi pitänyt lisätä, että suhdeluku tarkoittaa syytekohtien rubriointia, ei niiden lainmukaista toteennäyttöä.

Varsinaisessa tekstiosassa Tikka arvioi vain kolmasosan punaisen terrorin uhreista saaneen surmansa rintaman takaisen järjestelmällisen väkivallan seurauksena. Avoimeksi jää, mikä selittää uhrien enemmistön eli siis kahden kolmasosan kohtalon. Kansanvaltuuskunta ja punakaartin johto antoivat toistuvasti julistuksia väkivallan käyttöä vastaan ja murhiin syyllistyneitä vedettiin esikuntien ja toverituomioistuinten eteen tutkittaviksi. Vain muutamia näistä onnistuttiin ran-

kaisemaan, kun kaarti asettui syytettyjä puolustamaan. Tällä perusteella Tikka katsoo, että punaisten johto itse asiassa hyväksyi teot sotilaallisina välttämättömyyksinä. Oikeudenkäynnit olivat pelkästään taktisia ja näytösluonteisia. Johto halusi Tikan mukaan ainoastaan kontrolloida väkivaltaa, ei varsinaisesti ehkäistä sitä.

Näin vahva väite olisi ehdottomasti vaatinut vankan lähdennyksen tuekseen. Sillä näet kumotaan aikaisemmassa kirjallisuudessa usein toistettu käsitys, jonka mukaan kansanvaltuuskunta tahtoi reformeillaan voittaa kansan tuen. Kaartilaisien veriteot olivat sille tässä katsannossa poliittisesti erittäin haitallisia. Niinpä johto – näin on esitetty – aidosti vastusti murhia mutta se ei kyennyt niitä estämään yhtä vähän kuin se pystyi tehokkaasti johtamaan itse sotaa. Tämän kanssa sopii hyvin yhteen se, että kaartilaiset arvostelivat jyrkästi punaisten vallankumousoikeuksia, koska ne toimivat kihlakunnanoikeuksien tapaan – sallivat syytetyn puolustautua ja käyttää asianajajia ja antoivat lisäksi lieviä tuomioita. Kyseiset elimet eivät surmautaneet ketään. Siihen nähden on aiheetonta tekijän tapaan (s. 76) verrata niitä myöhempiin venäläisiin vallankumousoikeuksiin tai nostaa niiden pelottavuutta väitteellä, jonka mukaan niiden perustaminen aiheutti ”suuren järkytyksen” valkoiselle väestölle.

Järkytyksen aiheutti punainen terrori, vaikka sitä ei ylätasolta järjestelmällisesti johdettuakaan. Punaisen terrorin surmapäätöksiä jäljitettäessä päädytään järjestään suori-

tusportaaseen – erityisesti punaisten lentäviin osastoihin – tai korkeintaan paikallisen punakaartin esikunnan yksittäisiin jäseniin, jotka Kouvolan esikunnan päällikön Oskar Sundmanin tavoin tekivät päätöksiä muilta mitään kyselemättä. Siitä ylemmäksi surmapäätöksiä etsivä ei pääse – eivätkä päässeet aikoinaan valkoiseltaan, jotka teloittivat punaisten lentävää osastoa johtaneen Juho Vuoren (s. 110) ”punaisen hirmuvallan pahimpana hirviönä”. Tekijän päätelmä, jonka mukaan valkoiset tyytyivät Vuoren teloittamiseen, kun eivät kyenneet selvittämään punaisen terrorin johtamisjärjestelmää, ei saa tukea teoksessa esittelystä aineistosta. Päin vastoin, esimerkiksi Toijalan lentävien osastojen johtajat ”päätivät tiedusteluretkien kohteet ja ratkaisivat olettavasti myös surmattavien kohtalon” (s. 97).

Vangitsemispäätökset sen sijaan saatettiin tehdä ylempänä, koska vangitsemiset liittyivät jo alueen haltuunottoon. Niissä voi paremmin nähdä järjestelmällistä punaista terroria kuin veriteoissa. Vankien surmaaminen oli kaartin rintamataso- aikeensaannosta. Punaisen terrorin huippu (Toijalassa ja Kouvolassa) osuu huhtikuulle eli ajanjaksolle, jolloin tekijän sanoin jo ”punaisten tappio hämmötti” (s. 97). Kouvolan–Korian alueella (s. 107) ”joukkosurmat tapahtuivat muutaman päivän aikana tilanteessa, jossa punaisten pakotie Venäjälle oli sulkeutunut”. Kyseessä oli enimmäkseen punaisten ottamien vankien surmaaminen. Joutuu ihmettelemään, miten tässä vaiheessa

tekojen motiivina voisi olla järjestelmällinen ”rankaisutoiminta” sodan voittamiseksi. Kosto vaikuttaa ainoalta kelvolliselta motiivilta.

Valkoisten kenttätuomioistuimien osalta olisi ollut kysyttävä, miksi niissä pantiin oikeusvarmuudelle niin vähän painoa kuin pantiin. Vastaus tähän olisi löytynyt niistä ohjeista, joita noudatettiin väestön luokittelussa valtauksen jälkeen ja vakoilijoiden avulla jo ennen valloitusta. Päämajan etappipäällikön Gösta Theslöfin suojeluskuntien paikallisesikunnille 22.2.1918 antaman ohjeen mukaan oli paikalliset vasemmistolaiset luettelotava. Luettelossa oli merkittävä I:llä ne, jotka olivat ottaneet osaa väkivaltaisuuksiin, ja II:llä ne, ”jotka eivät ole ottaneet osaa aktiiviseen toimintaan, mutta ovat tunnetut sellaisiksi, että ovat valmiit ryhtymään väkivaltaisuuksiin” (s. 119). Systemässä II-merkintä koski niitä, jotka eivät olleet syyllystyneet väkivaltaisuuksiin ”mutta jotka olosuhteiden ehkä muututtua ovat valmiit ryhtymään sellaisiin” (s. 126). Tämä ohje päti laajemminkin (s. 199). Kyseinen ohjekohda ei siis tarkoita sotilaallista vaan se tarkoittaa poliittista puhdistusta.

Tämä on tärkeä seikka. Teokselle olisi ollut suureksi hyödyksi, jos siinä olisi luovuttu painottamasta yksinomaan sodan voittamista rankaisutoimien päämääränä ja luotu kategoriat sotilaallinen puhdistus ja poliittinen puhdistus. Nimenomaan poliittisen puhdistuksen näkökulmasta käy ymmärrettäväksi, että toteennäytö ei ollut valkoisten tutkimisissa keskeinen. Poliittisessa

puhdistuksessa ei ole olemassa tehtyä tekoa, johon nähden syyllisyys ylipäättään voitaisiin todistaa. Poliittisessa puhdistuksessa on olennaista olettaa siitä, mitä henkilö voi tulevaisuudessa tehdä. Häntä siis rangaistaan tai hänet eliminoidaan asemansa ja maineensa perusteella. Oikeudellisesti pätevä todistelu on tässä yhteydessä toissijainen kysymys.

Poliittisen puhdistuksen näkökulmasta selittyy osaltaan se, että vain 27 prosenttia valkoisten kuulustelemista henkilöistä oli ylipäättään osallistunut taistelutoimintaan (s. 289). Samalta perustalta käy ymmärrettäväksi, että tehdyt vasemmistolaisten luokitukset toimitettiin valtiolliselle poliisille näiden väestönosien vastaisen valvonnan tarpeisiin. Samaa aineistoa käytettiin hyväksi myös alokkaiden karsimisessa (s. 145–156). Poliittisen puhdistuksen kyseessä ollen on turha etsiä lakia, suomalaista tai venäläistä, mihin ne olisi tuettu. Ja vielä lopuksi: kun ottaa huomioon, että seuraamuksia määrättäessä poliittinen puhdistus näytteli merkittävää osaa, saa kelvollisimman vastauksensa tekijän pitkään pohtima (erit. s. 301–302, 313) kysymys siitä, miksi kenttäoikeuksien tuomarit ja jäsenet visusti vaikenivat toimistaan myöhemmin. Päätöstä, jossa oli olennaista poliittinen puhdistus, ei ollut helppo perustella myöskään jälkeen päin.

Käsite poliittinen puhdistus olisi soveltunut hyvin myös punaisen terrorin analysointiin. Kun henkilö surmattiin tilanomistajana tai yritysjohtajana, hänet eliminoitiin asemansa perusteella uhkana, joka voisi

realisoitua tulevaisuudessa. Tekijäkin puhuu vastaavissa tapauksissa ”luokkavihollisen” (esim. s. 88) eliminoimisesta. Poliittisen puhdistuksen käsitettä hän ei viljele lukuun ottamatta joitakin välillisiä viitteitä siihen suuntaan (s. 143, 148, 168). Hän pitäytyy tiukasti yksinomaan sotilaallisessa tarkoituksessa toimeenpantuun puhdistukseen.

Tutkimuksesta löytyy merkittäviä ansioita. Teoksen tärkein tulos on sen vakuuttava osoittaminen, että ankarien rangaistusten vaatiminen ei kummunnut valkoisten puolella alhaalta suojeluskunnista, niin kuin tähän saakka on sangen yleisesti otaksuttu. Tiukka linja sai alkunsa valkoisten johdon päätöksistä ja toimenpiteistä. Ruohonjuuritasolla olisi – kuten Uudenkirkon suojeluskunnan käytös osoittaa – tyydytty alkuaan varsin vähäisiin rankaisutoimiin. (Kertovista lähteistä löytyy tukea tälle havainnolle.) Helmikuun 25. päivänä allekirjoitettua ammutaan paikalla -käskyä levitettiin valkoisten johdon toimesta tehokkaasti (s. 134–136) ja sitä vaadittiin tiukasti noudatettavaksi. Suojeluskuntia patistettiin punikkijahtiin. Komendantit, jotka vahvistivat tuomioita, saivat käskynsä ylempää (s. 191). Johto antoi määräykset myös kenttäoikeuksien perustamisesta (s. 138–139).

Teoksesta käy edelleen ilmi, että johdon kuvailtu tavoite toteutui. Linja alkoi koventua ja koventuminen jatkui nimenomaan alatasolla, suojeluskuntien piirissä. Ankaroituminen näkyi siten, että luokituslueteloita laajennettiin ja että jo kerran tai kahdestikin kuulus-

teltuja otettiin uudestaan käsittelyyn, usein ankarin seuraamuksin (s. 243, 245). Vankileireille lähetettiin kirjeitä, joissa vaadittiin kuolemantuomioita sinne toimitetuille henkilöille (s. 227). Leireiltä haettiin vankeja kotipaikkakunnilleen tuomittaviksi (s. 141). Kysyttäväksi jää, miksi näin tapahtui.

Marko Tikka selittää linjan ankaroitumisen seuraukseksi siitä, että kuulusteluissa paljastui ajan myötä uusia tietoja aikaisemmin vapaaksi lasketuista ihmisistä. Kapinan todellinen laajuus ja vaarallisuus selvisivät vähin erin valkoisille (s. 287). Ohimennen Tikka mainitsee, että tuomioita kovensi sotilaiden palaaminen rintamalta (s. 286). (Viimeksi mainittu pätee myös Etelä-Pohjanmaahan nähden.) Kiistämättä näitä selityksiä on syytä viitata lausuntoon, jonka sotatuomari Väinö Setälä liitti vankipassitukseen 13.5. Lausunnon mukaan (s. 177) ”useat yllämainituista henkilöistä olisivat tšekäläisessä sota-oikeudessa tuomitut kuolemaan, mutta kun se nyt on lakkauttanut toimintansa, lähetetään mainitut vangit vankileiriin”. Toisin sanoen pelko siitä, että valtiorikosoikeuksien tulo johtaisi lievempiin tuomioihin, korotti rangaistustasoa kevään lopulla. Tämä sopii yhteen sen kanssa, että sodan jälkeen eritoten Viipurissa viranomaistaso, ennen muuta armeijan johdolla, pyrki hillitsemään maksimiseuraamusten käyttöä (s. 359). Aluksi siis viranomaiset patistivat suojeluskuntia tiukemmalle linjalle, myöhemmin ne ryhtyivät ohjaamaan asenteita lievempään suuntaan.

Olen edellä kiinnittänyt

huomioni erityisesti niihin kohtiin, joiden olen katsonut antavan aihetta keskusteluun ja erinäisten tekijän tulkinnasta poikkeavien näkökohtien esittämiseen. Nähdäkseni tietynlainen ”vauhtisokeus” on vinyt tekijän näitä kysymyksiä koskevissa tulkinnoissaan pitemmälle kuin lähteet antaisivat aihetta. Poliittisen ja sotilaallisen puhdistuksen erottaminen toisistaan olisi selkeyttänyt ja johdonmukaistanut analyysiä. Silti katson, että näiltäkin osiltaan, siis kiistanalaisimmiltakin osiltaan, työ vie tutkimuksellista keskustelua eteen päin. Terrorin luonne ja erityisesti sen järjestelmällisyys ovat tällä tutkimuksella nostettu jatkotutkimusten ja -tulkintojen kohteeksi.

Työ on tehty objektiivisuutta tavoittelevalla tutkimusotteella. Tästä on todisteena muun ohella se, että tekijä on kirjannut myös sellaisia lähdeainintoja, jotka on asetettavissa hänen tulkintojaan vastaan. Uuden lähdeaineuksen – kuulustelupöytäkirjojen ja kenttätuomioiden – esille ottaminen on jo sinänsä tärkeä saavutus.

Teoksessa on myös runsaasti muita varsin huomionarvoisia tuloksia. Näihin on luettava keskustelua sotatilasta sekä tuomioitten oikeudellisesta pohjasta käsittelevät luvut. Tikka osoittaa, että vaikka Vaasan senaatti P. E. Svinhufvudin johdolla torjui mahdollisuuden vedota vuonna 1909 aktivistien katsannossa laittomiin sotatila-säännöksiin ja niihin liittyviin Venäjän sotaväen rikoslain pykäliin, käytännössä kuitenkin paljossa toimittiin niiden mukaan. Itse asiassa kiistäessään

laittomina pitämiensä asetusten soveltamisen senaatti vapautti itsensä vastuusta kapi-nallisten kohteluun ja työnsi vastuun armeijalle. Missä määrin kyseessä oli sisäpoliittinen taktikointi, jää avoimeksi. Niin ikään lakimiesten asennoituminen saa teoksessa uutta, syvempää valaistusta. Huomattava ansio on myös kenttätuomioistuinten jäsenten sosiaalisen aseman ja koulutuksellisen taustan kartoitus.

Marko Tikan tutkimuksessa on siis näin – kuten historiallisissa tutkimuksissa aina – sekä vastaväitteitä herättäviä että lukijaa vakuuttavia tulkintoja ja tuloksia. Erityisesti väitöskirjoille ja miksei historian-tutkimuksille yleensäkin on kuitenkin luettava eduksi eikä viaksi se, että niissä esitetään uusia ja vaikkapa rohkeitakin tulkintoja eikä vain referoida lähteitä ja kerrata toisten historioitsijoiden tuloksia. Uudet tulkinnat vievät aina keskustelua eteen päin.

Heikki Ylikangas